

Kapitalism eller socialism i Ryssland?

Albert Jensen

1926

Innehåll

I.	4
II.	5
III.	7
IV.	8
V.	10
VI.	11

Publicerad i Syndikalisterna #2 1926

I.

Den 15 december 1925 sammanträdde ryska kommunistiska partiets fjortonde kongress. För följandet av den ryska utvecklingen avger kongressdebatterna ett ganska betydande material, och vi tro att en kort översikt av kongressförhandlingarna måste intressera våra läsare.

Sovjetryssland fortsätter att sakta uppbygga sin industri och sitt ekonomiska liv. Inom få år torde den ha uppnått samma ekonomiska vitalitet, som det kapitalistiska Ryssland hade före kriget. Produktionen på jordbrukets område har nu nått en höjd, som svarar till 71 procent av produktionen 1913. Inom industrien frambringades räkenskapsåret 1924-25 för 5 miljarder rubel, vilket likaledes utgör 71 procent av 1913 års produktion. Elektrifieringen skrider framåt och den elektriska industrien utvidgas. Den kooperativa och statsindustrien utgjorde 1923-34 76, och 1924-25 79,3 procent. Privatindustrien respektive 24 och 20,7 procent. Privatindustrien uppvisar ingen tillbakagång, tvärtom befinner den sig fortfarande i tillväxt, men statsindustrien växer starkare, understödd som den är av hela landets ekonomiska maktresurser. Beträffande egendomens fördelning mellan staten och de privata uppgives det, att staten sitter inne med kapitalvärden på 11,7 miljarder och de privata 7% miljarder, varav största delen faller på bönderna.

Beträffande statsindustriens avkastning uppgick profiten av statsindustrien och de förenade metallföretagen 1923-24 till 142 miljoner rubel, av vilka 41 miljoner tillföll staten som skatt. Året 1924-25 uppgick profiten till 315 miljoner, varav 54 procent eller 173 miljoner betalades som skatt till staten.

Den statliga inrikeshandeln gav 1923-24 37 miljoner i vinst, 1924-25 22 miljoner. Utrikeshandeln för 1925 avkastade 44 miljoner. Denna handel är nu uppe i 26 procent av förkrigstidens. Inrikeshandeln växte under sista räkenskapsåret från 51 till 71 procent av förkrigstidens. Därav kom på statens konto 50 procent, på kooperationens 24,7 procent och på privatkapitalets 24,9 procent. Den privata handeln sjunker enligt statistiken i förhållande till statens och kooperationens, men växer dock absolut taget. Dessutom måste anmärkas, att den privata handeln säkerligen i stor utsträckning undandragit sig statens kontroll, varför de statistiska uppgifterna endast torde kunna tillerkännas ett relativt värde.

Samman med den växande industrien stiger naturligtvis också antalet arbetare. Den 1 april 1924 uppgick arbetarnas antal till 5½ miljoner, varav 1 miljon lantarbetare och 760,000 arbetslösa. Den 1 oktober 1925 uppgingo de till 7 miljoner, varav 1,200,000 lantarbetare och 715,000 arbetslösa.

II.

Är det bolsjevikiska systemet i Ryssland socialistiskt eller kapitalistiskt? Se där ett av de frågor, som blev häftigt debatterat på kongressen. Redaktören för *Pravda* i Leningrad beskylls för att ha begått följande högförräderibrott: 1) att ha kallat NEP för en reträtt, 2) att ha kallat NEP för statskapitalism i en proletärisk stat, 3) att ha kallat den bolsjevikiska folkhushållningen för statskapitalism, 4) att ha påstått, att till och med den sovjetiska statsindustrien var ett kapitalistiskt element. Dylikt kätteri är naturligtvis ägnat att verka synnerligen upplösande, ja, att helt underminera det bolsjevikiska herraväldet. Ty får den uppfattningen insteg hos massorna, att den sovjetiska hushållningen är kapitalistisk, så komma de helt naturligt att upphöra med att skänka den sitt stöd och i stället proklamera klasskamp mot denna kapitalism. Obetingat är det ett livsintresse för bolsjevismens fortsatta bestånd, att med hård hand slå ned dylika "villomeningar". Mycket träffande stämplade man denna riktning som "likvidatorisk otro".

Gent emot detta anfördes, att Lenin hade förklarat, att statsindustrien var av "konsekvent socialistisk typ". Och när Lenin sagt det, så måste ju alla invändningar förstummas. Men Leningrads partiorganisation ansåg, att man misstolkade Lenin. Den betraktade visserligen den *nationaliserade* industrien, som varande av socialistisk typ, men det fanns i Sovjetryssland en kapitalistisk handelsfrihet och 22 miljoner individuella jordbruk, som i högsta grad bestämde landets ekonomi, förutom koncessionerade och arrenderade företag, vilka voro "statskapitalism i proletärstaten". "Den kapitalism, som är tillåten och kontrollerad av den proletära staten, är dock kapitalism."

Under debatten hävdade Sokolnikov (finansminister), att järnvägarna i händerna på proletärstaten ännu icke voro något socialistiskt organiserat företag. Penningssystemet var genomträngt av kapitalistiska principer. I produktionsprocessen har privatkapitalet sin andel. Och de kapitalistiska elementen i byarna befinna sig i tillväxt.

Kamenev förklarade i sin ordning, att statsindustriens socialistiska karaktär bestod i produktionsmedlens överförande till samhällsegendom, men *arbetsförhållandena i dessa företag äro ännu icke socialistiska*. Det var en tom inbillning, att statsindustrien skulle vara fullbordad socialism.

På dessa kätterier svarade Bucharin följande: "Om den arbetande klassen icke kommer att betrakta industrien som *sin*, utan som statskapitalism, om arbetareklassen kommer att betrakta driftförvaltningen uteslutande som en fientlig kraft, om arbetareklassen kommer att behandla det industriella uppbygganden som en ovidkommande angelägenhet och känna sig själv som utsugen - vad kommer då att ske?" För vår del svara vi: bolsjevismen skulle stupa. Den upprätthålles uppenbarligen till utomordentligt stor del av en fiktion, den fiktionen, att arbetarna uppfatta industrien som socialistisk, som *sin*. Men hur länge skola bolsjevikerna vara i stånd att upprätthålla denna fiktion, denna inbillning?

Stalin argumenterade mot kättarna på följande sätt: "Statsindustrien kan icke kallas statskapitalistisk, då statskapitalismen är en produktionsorganisation, i vilken tvenne klasser äro för handen, nämligen den utsugna klassen, som icke besitter några produktionsmedel, och utsugarklassen, som besitter produktionsmedel. Koncessionsföretagen äro kapitalistiska, men i statsföretagen finns det blott en klass representerad, arbetareklassen, som besitter produktionsmedlen och icke blir utsugen."

För vår del kunna vi verkligen icke se, vad som skiljer den ryske arbetaren från den utländske. Det förefaller, som om den ryske ofta blev mera utsugen än arbetarna i kapitalistiska länder. Han är en löneslav som de och arbetar samman ett produktionsöverskott till staten. Staten har intagit den private kapitalistens plats; därför förvandling från privatkapitalism till statskapitalism.

Finns det icke tvenne klasser för närvarande? Säkert: den behärskade (arbetareklassen) och den härskande (bolsjevikerna, statsbyråkraterna). Det är ingalunda arbetarna, som bestämma varken över produktionsmedlen,

produktionsprocessen eller arbetsavkastningen. Det är den politiskt härskande klassen, som bestämmer över industrien, arbetet, arbetslönen och arbetsavkastningen.

Stalin medgav också: "Man skulle kunna säga, att detta ännu icke är socialism, då en byråkratism ännu är för handen vid våra företags ledande organ. Detta är riktigt, men motsäger icke att statsindustrien är en socialistisk produktionstyp." Stalin medgiver således, att det ännu icke föreligger någon *socialism*.

III.

Att detta problem inom kort kan bli ett mycket allvarligt sådant för sovjetmakten är säkert nog. Den industriella utvecklingen drar på nytt folket från landet till städerna och industricentra. Arbetareklassen växer. Då industriarbetareklassen är det bolsjevikiska herraväldets sociala bas, så växer därmed också bolsjevikväldets bas. Men - och här är problemet! - denna bas hotar att förändra karaktär. Nyrekryteringen av arbetare försiggår på landsbygden, där bolsjevismen ingalunda erövat sinnen. Ett nytt samhällselement, främmande för bolsjevismens läror, delvis kanske till och med fientligt stämt, strömmar således in i bolsjevismens innersta fästning. Här lurar en allvarlig fara, och på tal om denna utbrister Bucharin:

”Få vi lov att vara så stora optimister, att vi säga: Vi ha gjort slut på socialrevolutionärerna och menschevikerna; de komma aldrig mera att uppstå. Jag delar icke en sådan rosenröd uppfattning. Jag tror, att om vi föra en oriktig politik, menschevikerna åter bekomma en viss bas i arbetareklassen.”

Bucharin frågar om dessa nya skikt med hänförelse skulle gripa till vapen för att försvara revolutionen i händelse av krig, och han finner det tvivelaktigt. Han mönstrar dessa nya skikt och finner hos dem ”en rad mycket dåliga tecken, till och med hos den kommunistiska ungdomen”. Disciplinen bland dem är i sjunkande. D.v.s. dessa skikt äro icke så slaviskt undergivna; de äro mera självständiga. Ett synnerligen dåligt tecken för diktaturens entreprenörer. Småborgerliga stämningar intränga hos ungdomen, klagar Bucharin.

Det är uppenbart, att detta nya skikt, som genom industrien drages in i bolsjevikernas inre fästning, som icke varit med om striderna mot tsarismen, mycket lättare hemfaller åt missnöjet med de dåliga arbetslönerna, ofriheten och den slaviska underkastelse man avkräver det, lättare faller för menschevikiska, socialrevolutionära eller anarkistiska och syndikalistiska påverkningar och sålunda kunna bli ett element till det bolsjevikiska herraväldets upplösning.

IV.

Ett av de allra viktigaste problemen för det bolsjevikiska herraväldet är bondefrågan.

Man uppdelar bönderna i tre skikt: de fattiga bönderna, de medelstora bönderna och kulakerna, storbönderna. Bolsjeviker stödde sig under revolutionen för landsbygdens vidkommande på de fattiga bönderna, ty dessa väntade att komma i besittning av jord genom revolutionen. Samtidigt sökte de "neutralisera" de medelstora bönderna och bekämpa kulakerna. Snart gjorde sig emellertid gravitationslagen gällande. Den medelstora bondeklassen var Rysslands ekonomiska centrum. Den var utslagsgivande. "Bönderna kommendera!" utropade Lenin. Det kunde icke längre vara tal om att "neutralisera" de medelstora böndernas klass. Skulle bolsjeviker kunna upprätthålla sitt herravälde, måste det slutas ett intimt förbund mellan de medelstora bönderna å ena sidan och fabriksarbetareklassen och lantarbetarna å den andra. Ur denna nödvändighet förskriver sig bolsjevikers reträtt från krigskommunismen till NEP och fri handel etc. Zinovjev uppskattar de fattiga bönderna till 40-45 procent, de medelstora bönderna till 50 procent och kulakerna till 4-5 procent. Nödvändigheten av att stödja sig på de medelstora bönderna framspringer icke ur deras massa (de fattiga bönderna äro ju lika många), utan ur deras ekonomiska tyngd.

Den fara som enligt Zinovjevs mening nu hotar bolsjevikdiktaturen är den, att kulakklassen faktiskt befinner sig i tillväxt och börjar bli en farlig kapitalistisk och kontrarevolutionär makt. Men kulakerna äro framför allt farliga, därför att de hota att taga ledningen över de medelstora bönderna och förvandla detta utslagsgivande samhällsskikt till en makt mot bolsjeviker. Klasskillnaden blir allt starkare på landet. Kulaken är landsbygdens bourgeoisie. De fattiga bönderna komma i allt större ekonomiskt beroende av kulakerna och de medelstora bönderna, vilka senare tillsammans kräva att komma i besittning av den kommunala- och kyrkojorden, precis som bondebourgeoisien under den stora franska revolutionen! De kräva till och med, att de fattiga bönderna skola frångå jorden, därför att de på grund av sin fattigdom icke själva kunna bruka den, utan utarrendera den till kulakerna och de medelstora bönderna. Kulaken har sin naturliga bundsförvant i städernas nepamän, spekulanter, en viss del av specialisterna inom industrien och en del av de intellektuella. Kulakklassen är numerärt liten, men den besitter en stor ekonomisk tyngd i samhällslivet. Den är en verklig fara.

Sokolnikov förklarade likaledes, att elden måste inriktas mot de rika bönderna, som för framtiden skulle komma att uppsuga allt mera jord, varigenom kapitalismen i byarna skulle utvecklas. Kamenev förklarade, att föregående partikonferens beslut om arrende och lönearbete uteslutande var en eftergift åt de rika bönderna. (Som bekant beslutade den åsyftade partikonferensen att införa NEP även i jordbruket genom att bestämma, att de som icke själva kunde bruka sin jord skulle ha rätt att arrendera bort den. Denna bestämmelse följdes av ett annat komplement, nämligen det, att privata jordbesittare skulle ha rätt att köpa de fattiga böndernas arbetskraft. Alltså infördes kapitalistiskt lönearbete, kapitalistiskt arrende av jord. Man öppnade dörrarna för kapitalismen inom jordbruket.) Dessa åtgärder hade Bucharin låtit åtföljas av en föga socialistisk maning till bönderna: "Beriken Eder!"

Den Zinovjevskas falangen hävdade, att sovjetpolitiken underskattade faran från de rika och medelstora bönderna, som smittades av kulakens framgång. Därför måste man möta denna fara med lämpliga åtgärder, framför allt icke göra flera eftergifter på den inslagna NEP-banan. Detta var Zinovjevs tes.

Stalins kontrates, som blev den segrande, var helt enkelt, att man överdrev denna fara, och denna överdrift verkade förvillande, "den leder till lössläppandet av klasskampen i byarna, till förkunnandet av borgarkriget i landet, till desorganisering av uppbyggandet, till förnekandet av Lenins kooperationsplan". Men Stalin kunde dock icke förneka, att varje kulak var en agent för kapitalismen, och att de rika bönderna ständigt tillväxte. Och det är således ett faktum, att det växer fram en bourgeoisieklass bland bönderna, och att dessa rika bönder bli rika på utsugning av de fattiga bönderna. Således kapitalistisk utveckling.

Stalins kontrates segrade med överväldigande majoritet, och vi ha sedermera sett hur såväl Sokolnikov som Kamenev blivit kasserade och ersatta med andra. Sokolnikov var finansminister och Kamenev var Lenins förste ersättare. När blir det Zinovjevs tur?

V.

Hur starkt beroende bolsjevikväldet är av bondeklassen framgår redan därav, att ett enda litet schackdrag från bönderna utsatt valutan för depreciering, d.v.s. åstadkommit fall i penningvärdet, rubbat produktionsplanen och budgeten, kullkastat den uppställda planen för import och export ock skapat en passiv handelsbalans. Ekonomiplankommissionen hade räknat med en betydande kvantitet spannmål till utförsel. Efter denna supponerade export beräknade man att kunna införa för ett motsvarande värde maskiner, förbrukningsartiklar, råmaterial etc. På grundval härav uppställdes återigen det inre produktionsprogrammet, uppbyggdes vissa budgetberäkningar, bevillningar till armé och skola etc. Men alla dessa beräkningar kullkastades. Bönderna, som i år för första gången förde sin säd till den "fria marknaden", där den uppköptes av regeringens ombud, gömde en stor del av sin spannmål. De spekulerade i stigande priser, och regeringsapparaten var icke i stånd att framskaffa det beräknade kvantum för export. Men man hade då redan börjat att göra uppköp i utlandet enligt den utstakade planen och i sådan utsträckning att valutafall började inställa sig. Allt detta därför att de bättre situerade bönderna kapitalistiskt utnyttjade situationen. De fattiga voro nödsakade att sälja, de rika kunde ligga på produktionsöverskottet, och det påstods från oppositionen på kongressen, att de rika bönderna voro i besittning av 61 procent av överskottet. Det är uppenbart, att den tvekamp, som ständigt måste pågå mellan bolsjevikmakten och bönderna, kommer att bli avgörande för utvecklingen. Vem skall segra?

Bland övriga frågor av intresse var den Zinovjevskas oppositionens krav på att partiet skulle öppnas för arbetarna. Föregående partikongress hade beslutat, att man skulle öppna portarna så att de i produktiv verksamhet sysselsatta arbetarna blevo majoritet i partiet. Zinovjev konstaterade, att detta beslut icke blott ignoreras, utan att procenttalet arbetare till och med hade sjunkit. Varför fruktar ni för arbetarklassen? frågade Zinovjev. Men man hänvisade honom till Lenins uttalande i denna sak. Allt skulle bli vid det gamla. Man är uppenbarligen rädd för arbetarna, rädd för att släppa dem in i partiet och därmed fram till medbestämmanderätt. Och detta system kallas ändå *proletariatets* diktatur!

Zinovjev anklagades under debatten för ett synnerligen grovt brott. Rykov citerade en artikel av Zinovjev, vari denne hävdade, att den tanke, som för närvarande mest sysselsatte folkmassorna i Ryssland, var *jämlikhetstanken*, och att det kommunistiska partiet måste sätta sig i spetsen för förverkligandet av denna idé. Sedan Rykov avbasat honom med ett Lenincitat, förklarade han, att Zinovjevs program var ett Koltshchaksprogram! Varefter Stalin hotande lyfte fingret och förkunnade: "I en ansvarsfull artikel i partiets centralorgan får man icke leka med jämlikhetsparoller."

Zinovjev och Kamenev anklagades även för att på ett den politiska byråns sammanträden ha hävdad den uppfattningen, att Ryssland icke på egen hand skulle kunna bli i stånd att bygga upp ett socialistiskt tillstånd på grund av landets tekniska efterblivenhet. Zinovjevs tanke har alltid varit att först världsrevolutionen, eller i varje fall revolutionen i ett industriellt utvecklat land som Tyskland, skulle kunna bringa Ryssland möjlighet att förverkliga socialismen. Men när nu denna världsrevolution synes utebliva, så börjar Zinovjev att misströsta om den ryska revolutionens möjlighet till socialism.

VI.

Man skall naturligtvis icke överdriva, men det förefaller som om förhållandena i Ryssland började bli nog så allvarliga. Utan tvivel befinner sig landet i ekonomiskt uppåtgående, något som, tycker man, skulle stärka bolsjevikernas herradöme. Men detta ekonomiska uppåtgående är förenat med så många element, så många verksamma krafter, som förefalla nog så hotande för bolsjevikdiktaturen. NEP håller fortfarande på att utvecklas både i handel och industri, och vad värst är, den har nu även fått fast fotfäste på landet, skapat en bondeborgeoisie med morgonfriska kapitalistiska instinkter, vars framgång hotar att kapitalistiskt demoralisera de medelstora bönderna, det utslagsgivande elementet i det ryska samhällslivet. När kongressen slagit dövörat till för Zinovjevs och Kamenevs varningar, så tyder detta på, att NEP kommer att lämnas någorlunda i fred för att fortsätta sin utveckling. Härur framväxer naturligtvis en allvarlig kapitalistisk fara för landet.

En annan fara är arbetareklassen. Säkerligen icke för socialismen, men väl för den bolsjevikiska diktaturen. Vi ha sett att man hyser en sådan förskräckelse för arbetarna, att man stänger partiets portar för dem. Man är rädd för att den uppfattningen skall sprida sig bland arbetarna, att det rådande systemet blott är en ny form för kapitalism, även om det innehåller vissa socialistiska element. Vinner denna uppfattning utbredning, så stunda vargatider för den bolsjevikiska partidiktaturen. För vår del hysa vi den uppfattningen, att en sådan sakernas utveckling skulle vara till nytta för socialismen. Arbetarna skulle komma att uppträda mot bolsjevikerna som mot kapitalister. De skulle komma att skapa en verklig, kämpande fackföreningsrörelse. Vissa tecken tyda på att en sådan redan är på marsch. De skulle börja kräva reformer inom industrien i riktning av socialism. Det är troligt, att denna sålunda framväxande rörelse skulle få mycket starka syndikalistiska drag. Vissa förhållanden tyda på detta. Inryckandet av nya samhällsskikt i fabriksindustrien, skikt, som icke hysa så höga tankar om bolsjevismen, skikt som icke ha slavlydnaden i blodet, komma troligen att påskynda en förändring. Jämlikhetstanken är den som allra starkast sysselsätter folkmassorna, förklarar Zinovjev. Är icke detta ett förhållande, som ger löften för framtiden? Den ryska revolutionen är måhända ännu icke förlorad. Det är fåfängt att sia om vad som kommer, men att det kommer nya element och nya krafter i verksamhet måste förr. eller senare medföra en förändring. Låt oss hoppas att denna förändring skall bli i riktning av socialism och icke i riktning av kapitalism.

Det Anarkistiska Biblioteket

Albert Jensen
Kapitalism eller socialism i Ryssland?
1926

Syndikalismen #2 1926

sv.anarchistlibraries.net